

מסורת הש"ס

א. ספרי ומדרש תנאים דברים יב, כ. ועין ויק"ר פכ"ב ז. ילק"ש תתפד.
ב. משנה חולין פ"ב. חולין פ"א, תוספתא חולין פ"ו ד.

גרסות

וכל שכן השתא דארחיקו להו טפי [ותר], שיהיו מותרים לשחוט לצורך בשר תאוה! אלא אמר רב יוסף: מה ששינוי "לעולם שוחטין" – לשיטת רבי עקיבא היא, דתניא [ששנויה ברייתא]: "כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך" (דברים יב, כא), ר' עקיבא אומר: לא בא הכתוב אלא לאסור להן לבני ישראל בשר נחירה, כלומר, בשר בהמה שהומתה שלא בשחיטה ראויה על פי התורה. שבתחלה, בהיותם במדבר, הותר להן בשר נחירה, משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה, ואין אוכלים בשר אלא לאחר שנשחט כראוי. ומוסיף רב יוסף: ועכשיו שגלו, יכול יחזרו להתירן הראשון? לכך שינוי במשנתנו: לעולם שוחטין, מצווים בשחיטה דווקא. ושואלים: במאי קמיפלגי [במה]. באיזה עיקרון הם. ר' ישמעאל ור' עקיבא חולקים? ומשיבים, רבי עקיבא סבר [סבור]: בשר תאוה לא איתסר [נאסר] כלל, וגם במדבר היו מותרים בו, ולכן לא הוצרך הכתוב להתירו בכניסתם לארץ. ואילו ר' ישמעאל סבר [סבור]: בשר נחירה לא איתתרי [לא הותר] כלל, וכבר במדבר היו חייבים לשחוט, ולא הוצרך לאוסרו בארץ. ושואלים: בשלמא [נניח] לשיטת רבי ישמעאל שבשר נחירה אסור היה במדבר – היינו דכתיב [זה שנאמר] ביחס לקרבן העולה באהל מועד שבמדבר: "ושחט את בן הבקר" (ויקרא א, ה), אלא לרבי עקיבא מאי [מהו] "ושחט"? והרי לשיטתו היו מותרים בנחירה! ומשיבים: קדשים שאני [שונים]. שדינם היה תמיד בשחיטה, אבל בחולין לא היתה חובת שחיטה. ועוד שואלים: בשלמא [נניח] לשיטת רבי ישמעאל, שבמדבר היתה שחיטה ולא נחירה – היינו דכתיב [זהו שנאמר] להם" (במדבר יא, כב), אלא לשיטת ר' עקיבא מאי [מהו פירושו] "הצאן ובקר ישחט להם"? "ינחר להם" מיבעי ליה [צריך היה לו לומר] ומשיבים: נחירה שלהן זו היא שחיטתן. ועוד שואלים: בשלמא [נניח] לשיטת ר' ישמעאל – היינו דתנן [זהו ששינוי במשנה] לענין מצות כיסוי הדם: השוחט חיה ונתנבלה בידו, שלא שחט כראוי, וכן הנוחר חיה, הורג אותה, או המעקר, שעוקר את הקנה והורשט ממקומם קודם השחיטה – פטור מלכסות את דמה, כדין שוחט חיה או עוף, מפני שרק שחיטה ראויה מחייבת בכיסוי הדם, אלא לר' עקיבא אמאי [מדוע] פטור מלכסות? הרי כבר בשעה שנצטוו על כיסוי הדם, היו מותרים בנחירה, ולשיטתו נחירתם היא שחיטתם! ומשיבים: הואיל ואיתסר איתסר [הואיל ונאסר לאכול בשר נחירה נאסר]. ושוב אין זה בכלל שחיטה. ומצד אחר שואלים: בשלמא [נניח] לדעת ר' עקיבא שאמר שבשר תאוה לא איתסר [לא נאסר] כלל במדבר – היינו דכתיב [זהו שנאמר] לפני כניסתם לארץ: "אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו הטמא והטהור יחדיו" (דברים יב, כב), כלומר, כשם שמותרים אתם במדבר לאכול את בשר הצבי והאיל (ושאר חולין) בטומאה, כן תהיו מותרים לאוכלם בטומאה משתיכנסו לארץ, למרות שבאותה שעה כבר אינם כשרים על ידי נחירה סתם, אלא דווקא בשחיטה כקדשים (שאסור לאוכלם בטומאה).

ואם כן כל שכן השתא דארחיקו להו טפי [ועכשיו]. שגלו שהרחיקו להם יותר], שיהיו מותרים לשחוט לצורך בשר תאוה! אלא אמר רב יוסף: מה ששינוי "לעולם שוחטין" – לשיטת רבי עקיבא היא, דתניא [ששנויה ברייתא]: "כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך" (דברים יב, כא), ר' עקיבא אומר: לא בא הכתוב אלא לאסור להן לבני ישראל בשר נחירה, כלומר, בשר בהמה שהומתה שלא בשחיטה ראויה על פי התורה. שבתחלה, בהיותם במדבר, הותר להן בשר נחירה, משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה, ואין אוכלים בשר אלא לאחר שנשחט כראוי. ומוסיף רב יוסף: ועכשיו שגלו, יכול יחזרו להתירן הראשון? לכך שינוי במשנתנו: לעולם שוחטין, מצווים בשחיטה דווקא. ושואלים: במאי קמיפלגי [במה]. באיזה עיקרון הם. ר' ישמעאל ור' עקיבא חולקים? ומשיבים, רבי עקיבא סבר [סבור]: בשר תאוה לא איתסר [נאסר] כלל, וגם במדבר היו מותרים בו, ולכן לא הוצרך הכתוב להתירו בכניסתם לארץ. ואילו ר' ישמעאל סבר [סבור]: בשר נחירה לא איתתרי [לא הותר] כלל, וכבר במדבר היו חייבים לשחוט, ולא הוצרך לאוסרו בארץ. ושואלים: בשלמא [נניח] לשיטת רבי ישמעאל שבשר נחירה אסור היה במדבר – היינו דכתיב [זה שנאמר] ביחס לקרבן העולה באהל מועד שבמדבר: "ושחט את בן הבקר" (ויקרא א, ה), אלא לרבי עקיבא מאי [מהו] "ושחט"? והרי לשיטתו היו מותרים בנחירה! ומשיבים: קדשים שאני [שונים]. שדינם היה תמיד בשחיטה, אבל בחולין לא היתה חובת שחיטה. ועוד שואלים: בשלמא [נניח] לשיטת רבי ישמעאל, שבמדבר היתה שחיטה ולא נחירה – היינו דכתיב [זהו שנאמר] להם" (במדבר יא, כב), אלא לשיטת ר' עקיבא מאי [מהו פירושו] "הצאן ובקר ישחט להם"? "ינחר להם" מיבעי ליה [צריך היה לו לומר] ומשיבים: נחירה שלהן זו היא שחיטתן. ועוד שואלים: בשלמא [נניח] לשיטת ר' ישמעאל – היינו דתנן [זהו ששינוי במשנה] לענין מצות כיסוי הדם: השוחט חיה ונתנבלה בידו, שלא שחט כראוי, וכן הנוחר חיה, הורג אותה, או המעקר, שעוקר את הקנה והורשט ממקומם קודם השחיטה – פטור מלכסות את דמה, כדין שוחט חיה או עוף, מפני שרק שחיטה ראויה מחייבת בכיסוי הדם, אלא לר' עקיבא אמאי [מדוע] פטור מלכסות? הרי כבר בשעה שנצטוו על כיסוי הדם, היו מותרים בנחירה, ולשיטתו נחירתם היא שחיטתם! ומשיבים: הואיל ואיתסר איתסר [הואיל ונאסר לאכול בשר נחירה נאסר]. ושוב אין זה בכלל שחיטה. ומצד אחר שואלים: בשלמא [נניח] לדעת ר' עקיבא שאמר שבשר תאוה לא איתסר [לא נאסר] כלל במדבר – היינו דכתיב [זהו שנאמר] לפני כניסתם לארץ: "אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו הטמא והטהור יחדיו" (דברים יב, כב), כלומר, כשם שמותרים אתם במדבר לאכול את בשר הצבי והאיל (ושאר חולין) בטומאה, כן תהיו מותרים לאוכלם בטומאה משתיכנסו לארץ, למרות שבאותה שעה כבר אינם כשרים על ידי נחירה סתם, אלא דווקא בשחיטה כקדשים (שאסור לאוכלם בטומאה).

ואם כן כל שכן השתא דארחיקו להו טפי [ועכשיו]. שגלו שהרחיקו להם יותר], שיהיו מותרים לשחוט לצורך בשר תאוה! אלא אמר רב יוסף: מה ששינוי "לעולם שוחטין" – לשיטת רבי עקיבא היא, דתניא [ששנויה ברייתא]: "כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך" (דברים יב, כא), ר' עקיבא אומר: לא בא הכתוב אלא לאסור להן לבני ישראל בשר נחירה, כלומר, בשר בהמה שהומתה שלא בשחיטה ראויה על פי התורה. שבתחלה, בהיותם במדבר, הותר להן בשר נחירה, משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה, ואין אוכלים בשר אלא לאחר שנשחט כראוי. ומוסיף רב יוסף: ועכשיו שגלו, יכול יחזרו להתירן הראשון? לכך שינוי במשנתנו: לעולם שוחטין, מצווים בשחיטה דווקא. ושואלים: במאי קמיפלגי [במה]. באיזה עיקרון הם. ר' ישמעאל ור' עקיבא חולקים? ומשיבים, רבי עקיבא סבר [סבור]: בשר תאוה לא איתסר [נאסר] כלל, וגם במדבר היו מותרים בו, ולכן לא הוצרך הכתוב להתירו בכניסתם לארץ. ואילו ר' ישמעאל סבר [סבור]: בשר נחירה לא איתתרי [לא הותר] כלל, וכבר במדבר היו חייבים לשחוט, ולא הוצרך לאוסרו בארץ. ושואלים: בשלמא [נניח] לשיטת רבי ישמעאל שבשר נחירה אסור היה במדבר – היינו דכתיב [זה שנאמר] ביחס לקרבן העולה באהל מועד שבמדבר: "ושחט את בן הבקר" (ויקרא א, ה), אלא לרבי עקיבא מאי [מהו] "ושחט"? והרי לשיטתו היו מותרים בנחירה! ומשיבים: קדשים שאני [שונים]. שדינם היה תמיד בשחיטה, אבל בחולין לא היתה חובת שחיטה. ועוד שואלים: בשלמא [נניח] לשיטת רבי ישמעאל, שבמדבר היתה שחיטה ולא נחירה – היינו דכתיב [זהו שנאמר] להם" (במדבר יא, כב), אלא לשיטת ר' עקיבא מאי [מהו פירושו] "הצאן ובקר ישחט להם"? "ינחר להם" מיבעי ליה [צריך היה לו לומר] ומשיבים: נחירה שלהן זו היא שחיטתן. ועוד שואלים: בשלמא [נניח] לשיטת ר' ישמעאל – היינו דתנן [זהו ששינוי במשנה] לענין מצות כיסוי הדם: השוחט חיה ונתנבלה בידו, שלא שחט כראוי, וכן הנוחר חיה, הורג אותה, או המעקר, שעוקר את הקנה והורשט ממקומם קודם השחיטה – פטור מלכסות את דמה, כדין שוחט חיה או עוף, מפני שרק שחיטה ראויה מחייבת בכיסוי הדם, אלא לר' עקיבא אמאי [מדוע] פטור מלכסות? הרי כבר בשעה שנצטוו על כיסוי הדם, היו מותרים בנחירה, ולשיטתו נחירתם היא שחיטתם! ומשיבים: הואיל ואיתסר איתסר [הואיל ונאסר לאכול בשר נחירה נאסר]. ושוב אין זה בכלל שחיטה. ומצד אחר שואלים: בשלמא [נניח] לדעת ר' עקיבא שאמר שבשר תאוה לא איתסר [לא נאסר] כלל במדבר – היינו דכתיב [זהו שנאמר] לפני כניסתם לארץ: "אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו הטמא והטהור יחדיו" (דברים יב, כב), כלומר, כשם שמותרים אתם במדבר לאכול את בשר הצבי והאיל (ושאר חולין) בטומאה, כן תהיו מותרים לאוכלם בטומאה משתיכנסו לארץ, למרות שבאותה שעה כבר אינם כשרים על ידי נחירה סתם, אלא דווקא בשחיטה כקדשים (שאסור לאוכלם בטומאה).

מיתסר בשר תאוה, אם כן היכי הותרה להם בשר נחירה? דבקדשים מודה דבעיא שחיטה, כדמשמע בסמוך. ואי בצבי ואיל – הא בקרא דדרשינן מיניה

עיונים

כי ירחק ממך המקום וכו' וזבחת מבקרך ומצאנך זהו המשכו של הכתוב שדרש ר' ישמעאל: "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך וכו' בכל אות נפשך תאכל בשר" (דברים יב, כ). ולדעת ר' עקיבא עיקר הכתוב הוא "זבחת מבקרך ומצאנך", ומשמעו אזהרה לזבח (לשחוט) דווקא, ולאסור את הנחירה. ואילו לדעת ר' ישמעאל עיקר הכתוב הוא "בכל אות נפשך תאכל בשר", שבארץ הותר לאכול בשר תאוה, ולפי זה "זבחת" אינו אזהרה אלא תיאור, כאשר תזבח. במאי קמיפלגי כלומר, מדוע כל אחד דורש את הכתוב כפי שהוא דורש? (אמת ליעקב.) ובתוס' שאלו: ומניין שהם חולקים? והשיבו, כי אם גם לדעת ר' עקיבא נאסר בשר תאוה במדבר, כדעת ר' ישמעאל, נמצא שלא היו רשאים לאכול אלא בשר קדשים, וזוהו אין מי שחולק שיש מצוה בשחיטה דווקא, כמבואר מיד בהמשך. וכן לדעת ר' ישמעאל, הואיל ולדעתו בשר תאוה היה אסור במדבר, וקדשים דינם בשחיטה דווקא, נמצא שלא הותרה נחירה במדבר (תוס' ותוהרא"ש, ועיי"ש). וכבר העירו מפרשים כי עיקר טעמם של ר' ישמעאל ור' עקיבא לא נתבאר כאן. ורמב"ן הציע כי לדעת ר' ישמעאל לא מצאנו מצוה שהיא חובת הגוף שהיא תלויה בביאת הארץ. ובשיטת ר' עקיבא ראה להלן.
ר' עקיבא סבר בשר תאוה לא איתסר כלל לרמב"ם (הלכות שחיטה פ"ד הי"ז) שיטה מיוחדת בענין זה, שלא כדברי הגמרא באן (אבל ראה בחתי"ס), שבמדבר לא הותרה שחיטה לצורך בשר תאוה, וכו' ישמעאל, אך מצד אחר כתב הרמב"ם כי הרוצה לאכול בשר חולין במדבר היה נוחר ואוכל, וכו' עקיבא. והסבירו את שיטתו כי לפי הכתובים עולה במפורש שאיסור השחיטה מחוץ לאהל מועד בא כדי להרחיק מעבודה זרה, ולכן מטעם זה עצמו הותרה הנחירה, מפני שלא היו עושים כן לעבודה זרה (אור שמח). או שנחירה הותרה בחולין כדי להבליט את ההבחנה שבין קדשים לחולין, שהרי היו ישראל סמוכים למשכן, ורגילים באכילת שלמים (עונג יום טוב וי"ד סי' ג).

וכל שכן השתא – כשגלו. לאסור להם בשר נחירה – כדכתיב דהוא קרא ד"כי ירחק ממך המקום" וגו': "וזבחת מבקרך ומצאנך" וגו'. שבתחלה – נמדדנו. הותר להם בשר נחירה – מהאי קרא נפקא ליה, דכתיב: "כי ירחק וזבחת" – מכלל דעד השתא לא נצטוו על הזניה. ועכשיו שגלו – רב יוסף קאמר ליה. בשר תאוה לא

ויכל שפין השתא דארחיקו להו טפי! אלא אמר רב יוסף: רבי עקיבא היא, דתניא: *כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך* – רבי עקיבא אומר: לא בא הפתוב אלא לאסור להן בשר נחירה, שבתחלה הותר להן בשר נחירה, משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה; ועכשיו שגלו יכול יחזרו להתירן הראשון? לךך שינוי: לעולם שוחטין. במאי קמיפלגי? רבי עקיבא סבר: בשר תאוה לא איתסר כלל, רבי ישמעאל סבר: בשר נחירה לא איתתרי כלל. בשלמא לרבי ישמעאל, היינו דכתיב: "ושחט את בן הבקר", אלא לרבי עקיבא מאי "ינחר להם"? – קדשים שאני. בשלמא לרבי ישמעאל, היינו דכתיב: "הצאן ובקר ישחט להם", אלא לרבי עקיבא מאי "הצאן ובקר ישחט להם"? "ינחר להם" מיבעי ליה! – נחירה שלהן זו היא שחיטתן. בשלמא לרבי ישמעאל, היינו דתנן: השוחט ונתנבלה בידו, והנוחר והמעקר – פטור מלכסות; אלא לרבי עקיבא אמאי פטור מלכסות? – הואיל ואיתסר איתסר. בשלמא לרבי עקיבא, דאמר בשר תאוה לא איתסר כלל – היינו דכתיב: "אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו הטמא והטהור יחדיו";

– סימנין. וזמיה קאי, דטעונה כסוי, כגון צבי ואיל. פטור מלכסות – דכתיב: "אשר יאכל... ושקר וכסה" – צריכי לאכילה הכתוב מדבר. ואפילו מאן דמחייב כסוי נשחט ונמאלת טרפה – הכא מודה, דשחיטה מיהא צעין, דגמר שפכה שפכה משחטוי חוץ, והסת שחיטה כתיב, צפרק "כסוי הדם" (חולין פ"א, טז). אלא לרבי עקיבא – על כסוי הדם צמדדנ נצטוו, ונחירתו היתה שחיטה, והנוחר צמן הוה נמי נצטי כסוי! אך כאשר יאכל – עכשיו צבי ואיל נצטומאה – כן תאכלנו לנכר ולאן משתכנסו לארץ. שאף על פי שאני מטעיני שחיטה לחולין משתכנסו לארץ, כקדשים של עכשיו – אין צריכי לאכל נטהרת הקודש, אלא כצבי ואיל של עכשיו, שהטמא והטהור אולתין צקערה אחת. אלא לרבי ישמעאל כו'.

תוספות

וכל שכן השתא דארחיקו להו טובא – לספרים דגרסי ב"אלו הן הלוקין" (מכות יט, א). "לעולם לא קידשה לעתיד לבא", אם כן לרבי ישמעאל הותרו הבמות. וקשה, דאם כן מאי קאמר הכא: לרבי ישמעאל דארחיקו להו טפי? אדרבה, אקריבו להו טפי, כיון דהותרו הבמות!

רבי עקיבא סבר בשר תאוה לא איתסר כלל – תימה: מנא ליה הא? דלמא מר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי! ויש לומר: אי לרבי עקיבא

היינו דתנן השוחט וכו' והנוחר והמעקר פטור מלכסות – דין כיסוי הדם הוא דווקא בחיה ובעוף, אבל בבמה אין דין כיסוי הדם. ו"השוחט ונתנבלה" הוא ששחט את הסימנים בדרך שחיטה, אלא שהיתה זו שחיטה פסולה, כגון ששחט בסכין פגומה. והנוחר והמעקר אינו עושה בדרך שחיטה, אלא שחותר את צואר החיה לאורכו מנחיריה ולמטה (ויש שפירשו שנחירה עניינה דקירה. וביחס לעוף פירש רש"י להלן פ"ב, שמדובר בחניקה). או שעוקר את הסימנים (הקנה והושט) ממקומם, ובכך נעשתה הבהמה נבלה (או טריפה) קודם שנשחטה.

היינו דכתיב אך כאשר יאכל את הצבי וכו' – פסוק זה נאמר מיד לאחר הפסוק "כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' וכו' זבחת מבקרך ומצאנך", שלשיטת ר' עקיבא בא לצוות על השחיטה בחולין משנכנסו לארץ, בדרך שהיו מצווים בקדשים במדבר. וכאן מוסיף הכתוב כי אף שהחולין הושוו לקדשים לענין שחיטה – אין ללמוד מכאן גם לענין המצוה לאוכלם בטוהרה, אלא לענין זה דין החולין בארץ כדן החולין במדבר (ולפי זה, מה שנאמר צבי ואיל כולל גם בקר וצאן מן החולין. ונכדור דווקא צבי ואיל, מפני שאינם קרבים כלל בקרבן) (רש"י).

אורה ההלכה

לאסור להן בשר נחירה כשהיו ישראל במדבר לא נצטוו בשחיטת החולין, אלא היו נוחרים או שחטים ואוכלים כשאר האומות, ונצטוו במדבר שכל הרוצה לשחוט לא ישחוט אלא שלמים, אבל הרוצה לנחור ולאכול במדבר היה נוחר. ונצטוו שם שכשיכנסו לארץ תאסר הנחירה ולא יאכלו חולין אלא בשחיטה, וישחטו בכל מקום מחוץ לעזרה. כר' עקיבא, והרמב"ם סבר שאינו חולק על ר' ישמעאל (ראה אור שמח). (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ד הי"ז – הי"ח).

כי אסר רחמנא – צטר תאיה צמדנר. שהכניסו ישראל – חליצא דרבי עקיבא, מהו לאוכלן אחר כניסתן? מי אמרינן: כי אסר רחמנא צטר נחירה לאסר צאה – הני מילי לנחור אחרי כן לאכול, אכל הנחירות וצאות מן המדבר, הואיל וצטעט נחירתן היתר היתה – תו לא מתסרי. או דלמא לא שגא. ודרוש וקבל שצר הוא, שצריכין אנו לעמוד על האמת ואף על פי שצבר עבר? כתלי דחזירי = חזירים יצאים שקורין *צקיני"ש. ובתים מלאים כל טוב וגו' – סיפיה דקרא "ואכלת ושבעת". אלא לאחור מכאן – דהיינו צטעט שחלקו. דלא שרא להו רחמנא טומאה אלא צטעט שלל, כדכתיב (דברים כ): "ואכלת את שלל אויביך" וגו'. צטעט שנים כצטו וצטעט שנים חלקו – כדאמרינן בפרק "אין נערכין" (ערכין יג,א). שלל של גוים – כדכתיב (שם דברים ו): "אשר לא מלאתי, וכתיב נמי: "את שלל אויביך".

שנית הכל שוחטין – ומוקמת לה צנשחטין, כדאמרן: הכל טעונים שחיטה ואפילו עוף. ולעולם שוחטין – נמי מוקמת ליה כדאמרן, דאשמעינן דאף על פי שגלו לא חזרו להימין הראשון, ואין צטר נאכל אלא צנשחטין. וכי תימא בין בצור כו' – דלאו צנשחטין אתא לאורוי, אלא צנשחטין. אלא אמר רבא – כולה צנשחטין. ו"הכל שוחטין" תרמי דמי צמתימין. חדא לכותי וחדא למשומד – כדאמרן בריש פירקין (חולין ג,א). בין בלילה – כשאצוקה כנגדו, כדאוקימנא (חולין יג,א). בין בראש הגג – ולא חיישין דלימרו: לצטא השמים עולה לשחוט. בין בראש הספינה – ואף על גז דתנן לקמן (חולין מא,א): אין שוחטין לתוך ימים, צראש הספינה שרי, דמוכחא מילתא דלנקר ספינתו הוא כרין. פגם ושדר פגם ושדר – עשה צסין פגימות הרצה שאינן דומות זו לזו, ושדר לארץ ישראל לידע איזו אסורה ואיזו כשרה, כן עשה פעמים ושלש. שלחו ליה – סימן זה יהא לך צפגימות. כמגירה שנינו – שפגימותיה מכוונות לעומקן ויש לפגם שני עוקאים, כשאמה מולין לפרכין מסוף הסכין לראש צפרנך צפרכה חוגרת צעוקן של צד הראש, וכשאמה צודק מראשה לסופה צפרנך חוגרת צעוקן של סופה.

תוספות

היתר נחירה כתיב בקר וצאן, כדכתיב "כי ירחק ממך וזבחת מבקר ומצאנך", מכלל דמעיקרא לא בעו זבחה. ומיהו קשה, דהוה ליה לאוקומי קרא דהיתר נחירה בבעלי מומין, דלא חזו להקרבא.

כי אישתרי שלל של גוים דידהו לא אישתרי – לא גרסינן "או דלמא לא שגא". דהלשון היה משמע שהיה מסתפק אי אישתרי כתלי דחזירי דידהו אי לא. וזה אינו, דמתחלה לא נסתפק מכתלי דחזירי דידהו או במה שנחרו כשבאן, אלא במה שנחרו במדבר בהיתר. והתלמוד הקשה לו דאפילו דבר טמא אשתרי להו, כלומר, דאפילו לנחור בתחלה הם מותרים – כל שכן מה שנחרו קודם. ומשני: דלמא שלל של גוים אישתרי להו ולא דידהו, ולכך אסור לנחור. והשתא שפיר מיבעיא לך במה שנחרו בהיתר.

– כוונתו בכל דבר, בין בצור, בין בקרומית של קנה.

ג שנינו במשנה: חוץ ממגל קציר והמגירה בהם. (משור) שאין שוחטים בהם. מסופר, אבוה [אביו] של שמואל פגם [היה עושה פגם] בסכין ושדר [ושוולח] לארץ ישראל לשאול אם כשר הוא, ושוב פגם ושדר [היה פוגם באופן אחר ושוולח]. כדי לדעת מהי פגימה שפוסלת. שלחו ליה [לו]. הכלל הוא: כמגירה שנינו, כמו שיניים של משור שנו שהן פונות כלפי מעלה, ולא הצידה, ובכל הולכה או הבאה של הסכין, הריהי פוגמת את השחיטה. תנו רבנן [שנו חכמים]:

עיונים

בעי ר' ירמיה איברי בשר נחירה וכו' ואף על פי שאין זו שאלה מעשית, מכל מקום יש בכך משום "דרוש וקבל שכר" (ראה זבחים מה,א), שצריכים אנו לעמוד על האמת (רש"י). ואכן, שאלות מעין זו, שמטרתן בירור ומיצוי האמת כשלעצמה, מאפיינות את ר' ירמיה בכמה מקומות (וראה ב"ב כג,ב). אבל הרא"ש (ס' כג) הוכיח כי הכלל "דרוש וקבל שכר" קיים רק בדברים שיש להם משמעות לעתיד, או בפירוש הכתובים. והסביר כי יש לשאלה זאת משמעות הלכתית, כגון אדם שנדר לאכול דבר מה מזמן מסויים ואילך, או בית דין שגזרו איסור על אכילת דבר שהיה מותר עד אז, האם מותר לאדם לאכול לאחר זמן האיסור ממה שנותר בידו עוד מזמן ההיתר.

שבע שכיבשו אורך תקופת הכיבוש נלמד ממה שהיה כלב בן יפונה בן שמונים וחמש שנה בתום הכיבוש, ולפי החשבון נכנס לארץ כשהיה בן שבעים ושמונה, שלושים ושמונה שנה אחרי שילוח המרגלים, כשהיה בן ארבעים (ראה יהושע יד, ז-י. זבחים קיא,ב).

השתא דבר טמא אישתרי להו הרמב"ם (ראה "אורח החלכה") למד מכאן עקרון כללי, שבכל מלחמה, כמגיעים למקום וכובשים אותו, אם אין בנמצא דברים כשרים – ראשים החיילים שהגיעו לשם לאכול מאכלים אסורים. אבל רמב"ן בפירושו לתורה (דברים ג, ז) חלק על כך. ולדעתו אין מדובר על היתר משום פיקוח נפש או רעב של חיילים, אלא על מתנה מיוחדת שניתנה לישראל בכניסתם לארץ, ליהנות משלל אויביהם המצוי בה, ואין זה ענין לאנשי צבא דווקא.

כתלי דחזירי בשר נחירה מיבעיא דקדקו ראשונים (ראה בתוס') שהבמות שנחרו באותן

אלא לרבי ישמעאל, הסבור שבשר תאווה היה אסור במדבר, וכי צבי ואיל גופיה [עצמו] מי הוי שרי [האם היו מותרים] במדבר? ומשיבים: כי אסר רחמנא [כאשר אסרה התורה] לאכול בשר תאווה הרי זה דווקא בבהמה דחזיא [שראויה] להקרבה, אבל היה דלא חזיא [שאינה ראויה] להקרבה לא אסר רחמנא [לא אסרה התורה].

א בעי [שאל] רבי ירמיה: לפי שיטת ר' עקיבא, שבמדבר הותר להם בשר נחירה, אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ, מהו דינם? ושאלים: אימת [מתין]? על איזה זמן הוא שואל? אילימא [אם תאמר] בשבע השנים הראשונות שכבשו את הארץ, השתא [עכשיו, הרי] דבר טמא אישתרי להו [הותר להם] לאכול, דכתיב [שנאמר]: "והיה כי יביאך ה' אלקיך אל הארץ וכו' לתת לך ערים וכו' ובתים מלאים כל טוב וגו' ואכלת ושבעת" (דברים ו, י-יא), ובפירוש כתוב זה אמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב: כתלי דחזירי [נתחיי בשך חזיר] שמצאו בבתים, גם הם היו מותרים להם, בשר נחירה של בהמה טהורה שנחרו בהיתר מבעיא [נצרכה לומר] שמתוך? אלא צריכים לומר שהשאלה היתה ביחס לבשר מיובש שנשאר עד לאחר מכאן, לאחר שבע שנות הכיבוש. ואיבעית אימא [ואם תרצה אומר]: לעולם מדובר בשבע שנים שכבשו, ולמרות זאת עומדת השאלה בעיניה, שכן יש לומר: כי אשתרי להו [כאשר הותר להם] לאכול אפילו דבר איסור הרי זה דווקא משלל של גוים, אבל דידהו לא אישתרי [דבר איסור שלהם לא הותר]. ועל כל פנים, שאלה זו לא נפתרה ולכן תיקו [תעמוד] במקומה.

ב ושבים לרון בביאר לרון המשנה "הכל שוחטין ולעולם שוחטין ובכל שוחטין". אמר רבה: שנית [תירצת, הסברת] מה ששנינו "הכל שוחטין" שענינו – את הכל צריך לשחוט, ואפילו עוף, וכן "לעולם שוחטין" – שדין השחיטה קיים לעולם, גם לאחר שגלו ישראל (כר' ישמעאל, או כר' עקיבא), אבל "בכל שוחטים" מאי משנית ליה [איך אתה מתרגם. מסביר אותן] מה הוא בא לרבות? וכי תימא [ואם תאמר] שבא לומר שהשחיטה כשרה בין בצור בין בזכוכית בין בקרומית של קנה, ולא רק בסכין – הא דומיא דהנך קתני [הרי בדומה לאחרים הוא שונה]. "הכל שוחטין ולעולם שוחטין", ואם כן, אי הנך [אם האחרים] מדברים על השוחטין – האי נמי [זה גם כן] מדבר בשוחטין, ואי הנך [ואם אלה] מדברים בנשחטין – האי נמי [זה גם כן] בנשחטין. והרי "הכל שוחטין" פירשנו בנשחטים – הכל נשחטים, וכן "לעולם שוחטין" – אין בשר נאכל אלא בשחיטה, וכיצד ניתן לפרש "בכל שוחטין"? אלא אמר רבא: צריך להסביר את כל המשנה באופן אחר, מה שנאמר "הכל שוחטין" כוונתו של האנשים כשרים לשחוט. ואף ששנינו דבר זה בתחילת המסכת (ב,א), הוצרך לשניהם, חדא לאתויי [אצחת להביא, להוסיף] כותי, שגם הוא שוחט, וחדא לאתויי [ואצחת להביא] ישראל משומד. מה שנאמר "לעולם שוחטין" – כוונתו בין ביום, בין בלילה, בין בראש הגג, בין בראש הספינה, ואין חוששים שמה ייראה כשוחט לצבא השמים או לשר הים. "בכל שוחטין"

– כוונתו בכל דבר, בין בצור, בין בקרומית של קנה.

ג שנינו במשנה: חוץ ממגל קציר והמגירה בהם. (משור) שאין שוחטים בהם. מסופר, אבוה [אביו] של שמואל פגם [היה עושה פגם] בסכין ושדר [ושוולח] לארץ ישראל לשאול אם כשר הוא, ושוב פגם ושדר [היה פוגם באופן אחר ושוולח]. כדי לדעת מהי פגימה שפוסלת. שלחו ליה [לו]. הכלל הוא: כמגירה שנינו, כמו שיניים של משור שנו שהן פונות כלפי מעלה, ולא הצידה, ובכל הולכה או הבאה של הסכין, הריהי פוגמת את השחיטה. תנו רבנן [שנו חכמים]:

שבע שנים בוודאי אסורות היו, ורק על אותן שנחרו בהיתר קודם הכניסה לארץ נשאלה השאלה. ודברים אלו עולים כראוי לשיטת הרמב"ן לעיל.

שנית הכל שוחטין ולעולם שוחטין וכו' רבה (וצריך לגרסו "רבא", שהרי הוא מתייחס לדברי רבה בעמוד הקודם) משתמש בלשון "שנית", שענינו תירוק, מפני ש"הכל שוחטים" כפשוטו עוסק באנשים השוחטים, אלא שהואיל וכבר שנינו בראש המסכת לשון "הכל שוחטים", הוצרכנו לתרץ ולהסביר את משנתנו בדין השחיטה, כאומרת "את הכל שוחטין". ועל דרך זו פירשנו "לעולם שוחטים", לא במשמעות של פעולת השחיטה, אלא שדין השחיטה שייך לעולם. ואולם לא ניתן לפרש כעין זה את "בכל שוחטים", ולכן מציע רבא לפרש את לשון משנתנו כפשוטה, שהיא עוסקת בפעולת השחיטה.

כמגירה שנינו רש"י מסביר שהפגימות של מגירה מכוונות לעומק הסכין, ולא הצידה, וכך יש לכל אחת שני עוקאים, כך שמכל צד שמוליכים את הציפורן על להב הסכין הריהי נתקלת בעוקץ וינתפסת" בו. זאת לעומת שיניים של מגל, לדוגמה, שפונות כולן לכיוון אחד, ולכן לכל פגימה יש עוקץ אחד בלבד.

אורה ההלכה

כתלי דחזירי חלוצי צבא כשיכנסו בגבול הגוים ויכבשו וישבו מהם, מותר להם לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר ולשתות יין נסך, וכיוצא בו אם אין בנמצא מאכלים כשרים. כדברי ר' ירמיה בר אבא בשם רב. (רמב"ם ספר שופטים הלכות מלכים פ"ח ה"א).

מסורת הש"ס
ג. ראה חולין טו,ב ובמסומן שם.
ד. ערכין ג,א.
ה. ראה חולין יג,ב ובמסומן שם.

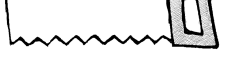
גרסות

צבי ואיל גופיה מי הוי בכתי"מ ועוד: **צבי ואיל גופייה מי הוי**.
כתלי דחזירי בכתי"מ: אלו **כתלי דחזירי** ובערוך: **קותלי דחזירי** ויש במקורות: **קדלי דחזירי** כמגילה יג,א.
אלא לאחר מכאן בכתי"מ ועוד ובמקורות: **אלא בשבע שחלקו**.
שלל של גוים דידהו לא אישתרי יש בכתי"מ ועוד: **שלל גוים איברי נחירה לא אישתרו** להו או **דילמא לא שגא** וראה תוס'.
אמר רבה שנית בכתי"מ ובדפ"י: **אמר רבא שנית** וראה עינים.

לשון

כתלי דחזירי "כתלי" (או לגרסות אחרות "קתלי") ענינו כנראה עורף, כפי שהוא באכדית kuttallu במשמעות חלק אחורי של הגוף, ובדומה לכך בסורית. וכן יש שגרסו "קדלי" כפי שמתרגם אונקלוס עורף – קדל. ובשם הגאונים הושווה "קותלי" לערבית قوتل (קופל), שענינו נוש, וכאן – במשמעות חתיכות בשר שמן של חזיר שעושים אותו עם קמח וסולת.

כמגירה שנינו

* **בקיני"ש** (צ"ל: בקוני"ש) מן הצרפתית העתיקה bacons – חתיכות של בשר חזיר.

סכין שיש בה פגימות הרבה – תידון (תיחשב) כמגירה, ושאינ בה אלא פגימה אחת, אם היא אוגרת – פסולה, אם היתה מסוכסכת – כשרה. ושואלים: היכי דמיא [איך היא בדיוק] אוגרת, היכי דמיא [איך היא בדיוק] מסוכסכת? **אמר ר' אליעזר: אוגרת** – שיש לפגימה עוקצים משתי רוחות,

סכין שיש בה פגימות הרבה – תידון כמגירה, ושאינ בה אלא פגימה אחת, אם היא אוגרת – פסולה, אם היתה מסוכסכת – כשרה. ושואלים: היכי דמיא [איך היא בדיוק] אוגרת, היכי דמיא [איך היא בדיוק] מסוכסכת? **אמר ר' אליעזר: אוגרת** – משתי רוחות, ושואלים: מאי מרוח אחת של הפגימה. ושואלים: מאי פסולה – מפני דמורשא קמא מחליש ומורשא בתרא בזע [שהעוקץ הראשון מחליש. מוריד את העור והבשר, והעוקץ האחר קורע] את הסימנים. והרי כאשר יש עוקץ מרוח אחת נמי [גם כן] חורפא דסכינא מחליש מורשא בזע [חוד] הסכין מחליש, חותך את העור והבשר, והעוקץ קורע] את הסימנים! ומשיבים: מדובר בעוקץ דקאים ארישא דסכינא [שנמצא בראש הסכין], במקום בו מתחילה השחיטה, כך שהעור נקרע על ידי העוקץ, ולא הסימנים. ואומרים: סוף סוף, והואיל והשחיטה נעשית גם בהולכה וגם בהבאה של הסכין, כי אזלא מחלשא [כאשר העוקץ הולך הוא מחליש]. כי אתא בזע [וכאשר הוא חודר ובא הוא קורע] ומשיבים: מדובר בגון שהולך את הסכין ולא הביא אותה חזרה. ובסיכום הדברים להלכה אמר רבא, שלש מדות בסכין: אם היתה אוגרת – לא ישחוט בה, ואם שחט בה – שחיטתו פסולה. מסוכסכת – לא ישחוט בה לכתחלה, ואם שחט שחיטתו כשרה בדיעבד. אם היה עולה ויורד בסכין, שלא היה בו עוקצים, אלא מעלות ומורדות – שוחט בה לכתחלה. אמר ליה [לר] רב הונא ברביה של רב נחמיה לרב אשי: אַמְרַתְּ לָן מְשַׁמֵּיה דְרַבָּא מְסוּכְסַכְת פְּסוּלָה, וְהָא אֲמַר רַבָּא: מְסוּכְסַכְת – כְּשֶׁרָה! – לָא קְשִׁיָּא: כָּאן שְׁהוּלִיף וְהִבִּיא, כָּאן שְׁהוּלִיף וְלֹא הִבִּיא. אֲמַר לִיה רַב אַחָא בְרִיה דְרַב אֲוֵיָא לְרַב אֲשִׁי: דְמִיָּא לְסַאסְאָה, מַאי? אֲמַר לִיה: מַאן יְהִיב לָן מְבַשְׂרִיה וְאֶכְלִינָן.

אמר רב חסדא: מניין לבדיקת סכין מן התורה? **שנאמר:** "ושחטתם בזה ואכלתם". פשיטא, פנין דכי נקב טריפה בעיצא בדיקה! – לחכם קאמרין. וְהָאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא אֲמַרְוּ לְהִרְאוֹת סַכִּין לְחָכְמַי אֶלָּא מִפְּנֵי כְבוֹדוֹ שֶׁל חָכֵם! – מְדַרְבְּנָן, וְיֻקְרָא אֶסְמִכְתָּא בְּעֵלְמָא הוּא. בְּמַעְרַבָּא בְּדַקִּי לָהּ בְּשִׁמְשָׁא.

הפגם, ואין כאן ספק שמה נגע העוקץ בסכין – ושחיטתו כשירה – וכדאוקמא נרישא דסכינא, וכשהולך ולא הביא. ואפילו הכי לא ישחוט לכתחלה, שמה יולך ויביא. עולה ויורד – בגון שנפגמה פגם גדול והולקו העוקצים במשחוח. והוא הסכין נמוך שס. מסוכסכת פסולה – אפילו דיעבד. דמיא לסאסאה – *ארישט"ל, זקן השלים שחטו חלק. כך סכין שאין פיה חלק אצל פגם אין לה, *אשפס"ר אצל. וכינן ושחטתם בזה – נשאלו כמי, ומתקאמר "בזה" שמע מינה סכין דק להס. דכין דאי נקב – לושט מיטרפא – פשיטא דנענין דיקא, דהא אי איכא פגם נקיב לא אמרו כו' – ואנן מקרא ילפינן לה. בשימשא – נמניס אותה בשמש ורואין צחודה. מפי רבי. לישנא אחרינא: הולך ומעמידה בשמש, מודה למעלה, ומסתכל בליה של סכין, ואם יש פגם בסכין יוכר הוא נצל, שהחמה נכנסה בפגם.

תוספות

כאן שהולך והביא – הוה מצי לשנוי: הא דקיימא ארישא דסכינא, והא דקיימא באמצע.

אחד אלא אם היתה קדם "החלשה" של הסימנים על ידי חוד הסכין (וכן נראה מן התוס' ד"ה כאן).

עולה ויורד – בגון שהיה בו פגם גדול והחליקוהו (רש"י). הרמב"ם פירש שנראה כמו נחש (ראה "אורח החלכה"). ומשמע שהיה בו יותר משקע אחד (ראה ש"ך ט"ז). ואילו רבינו גרשום פירש שהסכין לא היה שווה בחידודו.

בשימשא רש"י פירש שמסתכלים בחוד הסכין לאור השמש. והביא פירוש אחר, שמניח את הסכין מול השמש ומסתכל על הצל שהסכין מטילה על הכותל (שהוא גדול מן הסכין עצמו, וכך הפגם ניכר).

אורח ההלכה

סכין שיש בה פגימות הרבה – סכין שיש בה פגימות הרבה – פסולה אפילו בדיעבד, אפילו כולן מסוכסכות (ראה להלן). כברייתא, וברש"י. (ש"ע י"ד יח, ה).

אוגרת פסולה – השוחט בסכין בדוקה ונמצאת לאחר השחיטה פגומה, שחיטתו פסולה, ובלבד שהפגימה אוגרת בה כל שהוא, אפילו חוט השערה. כברייתא, וכמנהגו של רב אחא בר יעקב להלן. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"א הי"ד. ש"ע י"ד יח, ב).

מסוכסכת כשרה – סכין שנבדקה בהולכה ולא הרגיש שיש בה פגם, וכשהחזיר אותה בהבאה הרגיש שיש בה פגם – זו היא הנקרא מסוכסכת. ואם שחט בה דרך הולכה ולא הביא – שחיטתו כשרה, ואם הביא – שחיטתו פסולה. כברייתא וכמסקנת הסוגיא לפירוש הרשב"א. וכתב רמ"א: ויש מחמירים שכל מסוכסכת אסורה, אלא אם היתה בראש הסכין ושחט רק בהולכה, או בסוף הסכין כששחט בהבאה. כפירוש רש"י. ולפי שאין אנו בקיאים היכן נקרא ראש הסכין יש להטריף הכל. (רמב"ם שם ה"ו. ש"ע י"ד יח, ד).

עולה ויורד – סכין שהיא עולה ויורדת כנחש ואין בה פגם, שוחטים בה לכתחילה. כרבא. וכתבו אחרונים כי אפילו אם עולה ויורדת כמה פעמים (ט"ז וש"ך). ובמוננו אין שוחטים בה אלא בשעת הדחק (באה"ט). (רמב"ם שם ה"ז. ש"ע י"ד יח, ה).

דמיא לסאסאה – סכין חדה שהושחזה ואינה חלקה, ומגעה כמגע ראש השיבולת המסתבך באצבע, שוחטין בה. כרב אשי. וכתב רמ"א שאין אנו נוהגים לשחוט בה, לפי שאין אנו בקיאים בדבר (עפ"י אגור ועוד). (רמב"ם שם ה"ח, ש"ע י"ד יח, ו. רמ"א).

בדיקת סכין – צריך לבדוק הסכין קודם שחיטה, שסתם סכינים אינן בדוקות, ושמה ישבח לבדוק אחר השחיטה והרי הוא כאוכל נבילה (וראה ש"ך). ואם לא בדק לא ישחוט. ואם עבר ולא בדק תחילה ואחר השחיטה בדקה ומצאה יפה – שחיטתו כשרה. ונחלקו אחרונים האם סכינים שבמינו שמייוחדות לשחיטה ומצניעים אותן הריהן בחזקת בדוקות (פת"ש). (ש"ע י"ד יח, ג).

מסורת הש"ס

א. (בשניונים) תוספתא חולין פ"א ז.

ב. ראה ויקיר פכ"ה ח. במדב"ר פ"י א. שהשיר פ"ה א [טו]. מדרש שמואל פ"ז ב. תנחומא צו יג. ילק"ש נ"ך ק"ו.

ג. חולין י"ב.

ד. (הביוטו) ברכות מא.ב. פסחים פא.ב. צ"ב. יומא ע"ד, א. פ.ב. סוכה ו, א. כח.ב. מ"יק ג, א. חגיגה ד, א. יבמות כא, כד, א. יבמות נב, ב. עבא, ק.ב. נדרים מט, א. קדושין עח, א. בי"מ פח, ב. סנהדרין פג, א. ע"ז לח.א. חולין י"ב, סד, ב, ע, א. נדה כה, א. כח.א. מ"ב.

גרסות

אוגרת יש גרסו: **חוגרת** ראה רבינו"ה, וכן בתחילת העמוד הבא. **מסוכסכת** בכתיב"מ ובמקורות רבים: **מסכסכת** כבתוספתא.

אמר רבי אליעזר אוגרת ככת"י: **אמר רבי אלעזר אוגרת**. המשך גרסות בהשלמות.

לשון

מסוכסכת

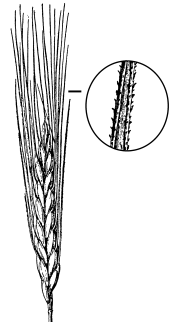
פעל זה נמצא כבר במקרא "וסכסכתי מצרים במצרים" (ישעיהו ט, ז), וענינו הסתבכות, בלבול, או מאבק, וכך המוסכך הוא הגורם למריבה. וכך הוא בלבוש חכמים בהשאלה לאש משנסה לאכול דבר, ואינה נאחזת בו יפה, אלא כמו נאבקת בו, וכך במשמעות דומה של דבר שנתקל ומתעכב בבלטיה או בפגם, כמו כאן. סכין מסוכסכת היא, אפוא, סכין שדברים נתקלים ומתעכבים בה. וראה בגרסות.

מורשא

מלה זו, שאין לה מקבילות מוכרות בשפות אחרות, משמעה – בליטה, קצה, פעמים רבות במשמעות קצה מחודד, זוויתי, כגון זווית של מרובע, או חרטום של ספינה.

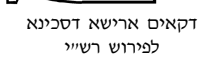
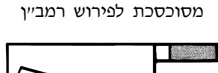
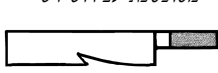
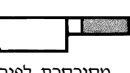
סאסאה

ענינה של מלה זו – השערות שבראש השיבולים (מלענים), שאינן חלקות אלא בעלות שנינים דקות מאד, וייתכן כי מקורה באכדית sassata במשמעות – עשב.

השער שבקצה שיבולת

סכין שיש בה פגימות

*1 **אנמשלי"ר** – מן הצרפתית העתיקה enmesler – לסבך, לבלבל.

*2 **אטינבנש"ט** (צ"ל: אטינביש"ט) – מן הצרפתית העתיקה atenvist – לעשות דק.

*3 **ארישט"א** – מן הצרפתית העתיקה areste – זיף של שיבולת.

*4 **אשפ"א** – מן הצרפתית העתיקה aspre – חיפוס, דבר שאינו חלק.

עיונים

אוגרת משתי רוחות מסוכסכת מרוח אחת לפי רש"י (ורוב הראשונים) אין הבלד בצורת הפגימה בין אוגרת למסוכסכת, שבשתייהן מדובר בפגימה אנכית, אלא שבאוגרת יש לפגימה שני עוקצים, והיא קרויה אוגרת מפני שהבשר (או ציפורן הבודק) "נאגר" (נאסף) ומתעכב בתוכה, ואילו במסוכסכת יש רק עוקץ אחד, מרוח אחת של הפגימה, ואילו האחר החלק במשחוח. והיא קרויה מסוכסכת (או לפי גרסה אחרת "מסכסכת"), מפני שהיא מסככת, מפריעה לחיתוך. ומה שנאמר בברייתא, שסכין שיש בה פגימות הרבה תידון כמגירה, הוצרך להיאמר במסוכסכת, מפני שבאופן זה הרידה כאוגרת ממש. שעוקץ אחד קורע את העור והבשר, והעוקץ הבא קורע את הסימנים. אבל יש ראשונים שהסבירו שמסוכסכת היא זו שהעוקץ של הפגימה נוטה לצד אחד, וכגון לכיוון הידית של הסכין, שאז אינה קורעת אלא כשמביא את הסכין אליו, אבל כשמולך הרידה חותכת כרגיל. ולדרך זו, אם היו בה פגימות הרבה תידון כמגירה מחשש שמא תחזור הסכין לאחוריה ותקרע את הסימנים (רמב"ן ועוד, לפי שיטת הר"ף. וכן מאירי בשם תוספות).

מאי שנא משתי רוחות וכו' – הפירוש פנים הוא כרש"י, שהעור והבשר נחתכו על ידי הבלטיה ("מורשא") הראשונה (או חוד הסכין) כך שהשניה קרעה את הסימנים (הקנה והוושט) עצמם. ו"מחליש" לפי זה היא מלה ארמית, שמשמעה ריקוע, שעושה את העור והבשר דק יותר. והמאירי הבין כי "מחליש" ענינו חותך, כמו "יחלוש יהושע את עמלק". וראשונים הקשו על כך כממה צודים, ופירשו כי מדובר בסימנים עצמם, ו"מחליש" הוא כמשמעו בעברית, שהסימנים נחלשים במורשא הראשונה ונקרעים בשניה (ראה רשב"א ומאירי, וכן ברא"ה).

דקאים ארישא דסכינא – כלומר, בקצה שבו מתחילה השחיטה בדרך הרגילה, והוא המרוחק מן הידית, שהשוחט מולך תחילה את הסכין ממנו והלאה, ואחר כך מביא אותה אליו. והרשב"א והמאירי פירשו ש"דקאים ארישא דסכינא" אין כוונתו שהעוקץ קרוב ממש לראש הסכין, אלא שהוא כעמוד בעד ראש הסכין ומוטה כלפי הידית, וכך כשהשוחט מולך את הסכין אינו פוגם בלל, אלא רק כשמביא את הסכין בחזרה אליו.

בגון שהולך ולא הביא – ומה ששנינו "אוגרת פסולה, מסוכסכת כשרה" כוונתו, שבנגוד לאוגרת שהיא פסולה בכל אופן, מסוכסכת פעמים שהיא כשרה (רשב"א).

ונמצא שלפי רש"י (ראה עיונים לעיל) אין שחיטה כשרה במסוכסכת אלא אם נתקיימו בה שני תנאים: שהיתה רק פגימה אחת בראש הסכין, ובמקרה שהולך ולא הביא. אבל לפי המפרשים שמסוכסכת ענינו שהעוקץ מוטה לצד אחד, הרי די שהולך ולא הביא, ובכך אין העוקץ נתקל בבשר, ושבו אין צורך לומר שהפגימה היתה דווקא בראש הסכין. וכך כנראה הבין הר"ף, שלא הצריך תנאי זה. אלא שקשה הדבר, שאם כן צריכה היתה הגמרא לומר "אלא בגון שהולך והביא" (רשב"א). והמאירי הביא כי כך באמת גורסים לפירוש זה. והרי"ג כתב כי אין כאן דחייה של "דקאים ארישא דסכינא", אלא תירוץ נוסף, ומשם למדנו שעל כל פנים אינו פסול בעוקץ

במיא — הופך חודה למטה ומוליכה על פני המים ונוגעה מעט, ואם יש פגם עוקץ עושה כמין חריץ צמים זהלכותה. לישנא אחרינא: הופך חודה למעלה ואוחזו צילו בשיפוע, ראשה למטה, ומטוף על חודה בלצנעו, אם יש שם פגם נופלים שם ואין יכולים לילך עד ראשה. לשון מורי. בישראל אכלה — היא נאה לחמוך נשר, לפיכך עיקר בדיקתה נצטר, או צריש לישנא או נצטר אלצנעו, אם נשר זה פוגע בפגם — קן יפגע זו נשר הסימן. אצל נצטר אחר לא הוא בדיקה, שמה דבר קשה עובר על פגם קטן ואינו מוגר, או דבר שהוא רך יותר מדאי נכנס לחוץ פגם קטן, אף על פי שאין פגם לקלקל הסימן. אבישראל — נשר האלצנע. ואתלתא רוחתא — נצמנע חודו ונצדדין, שמה נפגם עובי חודה נצדיה, ונחשו הסימן צעוקן ונקרע. יישר — יפה עשית. וכן אמר רב כהנא — דקן צריכה. כל היכא דאמר משמיה דפלוני לא שמעה ממנו, אלא מאחריים שמע שקבלה ממנו. כי הא דרב אשי לא ראה את רבא מעולם, כדאמר ר' עשרה יוחסין" (קדושין ע"ג); יוס שמת רבא נולד רב אשי. אתלתא רוחתא לא צריכי — ואם יש שם פגם נצדיה לא איכפת לן, דאין צדי הסימן נוגעין, נסימן כמין שמתכו חודה של סכין הוא מכוונם לכלא ולכאן. שחידודה קודם לליבונה — קודם שיכונה הסימן נצדין הוא נחמך נחמך. הא איכא צדדין — שנכוו נצדי הסימן קודם שחמך שחיה. והרי סימני טרפות נולדין זה כיון שהושט נשרף! ואפילו הכי קיימא לן כרב אחא ורב כהנא ורב אשי וכוליה אמוראי, דאמרי: צריכא אבישראל ואטופרא ואתלתא רוחתא, ואם שכה ולא דק קודם שחיה — נודק לאחר שחיה. שלש פגימות הן — לשיעור אחד. פגימת עצם בפסח — לעצור עליה בלאו ד"עטס לא תשצרו זו" [שמות יצ]. פגימת אוזן בכבור — להיות זו מוס לשיחט עליו נמדינה, דתנן (בכורות לו, א): נפגמה אוזו מן הסמוס. והוא הדין לשאר מומין של פגימה הנזכרים שם, וקיימא נקט. פגימת מום בקדשים — נקבות, כגון חטאת ושלמים, שיש בהם פגימות שאינן נוהגות נצכו, וכדתנן התם נצכויות (ל"ג, ב); נפגם הוזנ נצכו, או הערוה — שפת צית הרחם של נקבה — נמוקשין. ואיצטריך למנקט הכא לאשמעינן דאף על גב דלא מינכרא ציה פגימה כולי האי, אפילו הכי שיעוריה נצדי שמתגור זה לפורן. ואי קשיא: לניקט פגימת מום נקדשים וכולן ככלל, דהא נצכו ככלל כל הקדשים הוא! אי תנא הכי, הוה אמיתא: ליפסל מהקרבה הוא נצדי חגיגת לפורן מיפסלא, אצל מום גמור לא הוה לשיחט עליו נמדינה. דמומין הרבה פוסלין נצמה ואין הנצכו נשטע עליהן, כדתנן (בכורות מא, א): ואלו שאין שוחטין עליהם לא נמקדש ולא נמדינה כו', ולהכי תנא פגימת אוזן נצכו, שהזכרה נצכויות לענין לשיחט נמדינה. מזבח — שנפגם פסול, כדלפינן בשחיטת קדשים נפרק "קדשי קדשים" (זמחים נ"א, א): "וזנחת עליו את עולותיו ואת שלמית" וגו', וכי עליו אתה זנחת? אלא בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר. והאי "עליו" — נצצילו הוא, כלומר כשהוא נצחוקו.

תוספות

אבישראל ואטופרא — אבישראל משום וטס, ואטופרא משום קנה. **פגימת אוזן בכבור** פגימת מום בקדשים — איצטריך תרווייהו, פגימת אוזן בכבור — לשחוט עליו נמדינה, וקדשים איצטריך משום ערוה על נקבה דלא הויה בכלל בכור. אי נמי, איצטריך קדשים — דלא נימא פגימת מום ליפסול מעל גבי המזבח הויה פחות מחגיגת הצפורן. והא דלא חשיב בהדייהו פגימת מזבח, ולימא ארבע פגימות הן — מצונו למימר: משום דפגימת מזבח בהדיא כתיב (דברים כז) "אבנים שלמות". אף על גב דבבבכור נמי כתיב "ותימים" — לא משמע ממש בלא פגימה, דבכמה מקומות לא חיישינן אם נחתך ממנו הבשר או העצם.

עיונים

במיא רש"י הביא פירוש נוסף: שמחזיק את הסכין כשראשה מופנה למטה בשיפוע, ומטוף מים על חודה, ואם יש פגימה אין טיפת המים מגיעה עד למטה. **אבישראל ואטופרא** על הבשר — כדי לבדוק אם הסכין לא תקרע את הוושט שהוא דומה לבשר, ועל הצפורן — משום הקנה, שהוא דומה בקושי לצפורן. **אבישראל ואטופרא ואתלתא רוחתא** ובסך הכל שתיים עשרה בדיקות, כמנין "ושחטתם בזה" — הולכה והבאה בבשר על חוד הסכין ועל כל אחד מן הצדדים, וכן הולכה והבאה בצפורן על החוד, ועל שני הצדדים (רא"ש). **פגימת אוזן בכבור** לאו דווקא אוזן, אלא הוא הדין לשאר מומים הנובעים מפגימה ששינוי בפרק השישי של מסכת בכורות, כגון ריס של עין שנפגם או חוטם שנפגם, אלא ששנה פגימת אוזן מפני שהוא המום הראשון שנוצר שם (רש"י). **פגימת מום בקדשים** רש"י פירש כי הכוונה לפגימה שאין בכבור, אלא דווקא בנקבות, והוא מה ששינוי: נפגם הזובן (הכיס שחבוי בו איבר הזכרות), או העריה (בית הערוה הבולט לחוץ) במוקדשין (בכורות ל"ג, ב). ועוד פירשו כי הוכחו כאן קדשים בנפרד, מפני שיש מומים שפוסלים בהמת קדשים מהקרבה על המזבח, אך מצד אחר אינם מתיריים את השחיטה בכבור. והצורך לומר שגם לענין זה, אין הדבר נחשב מום אלא אם הפגימה היא כדי פגימת מזבח (תוס').

רב חסדא אמר אף פגימת סכין כמבואר בהמשך, שיעור זה הוא שיעור שתחגור (תתעבב) הצפורן, ומדברי הרי"ף והרמב"ם משמע כי האמוראים לעיל, שבדקו בשמש ובמים ובחוט השערה, חולקים על כך וסבורים שפגימת הסכין היא בכל שהוא, ופסקו כן להלכה. אבל רש"י פסק למעשה כדברי רב חסדא. ויש שכתב כי אין הכרח שהאמוראים לעיל חולקים על כך, אלא שכן היו בודקים, בדקוק רב (דרישא). ויש שהציע בדומה לכך, כי מה שהיו אותם חכמים בודקים הוא אותה בדיקה שהצריכו חכמים "משום כבודו של חכם", ולא מעיקר דין בדיקה (אמת לעיקר). **כדי פגימת המזבח** שמוזב פגום פסול, שנאמר: "זבחת עליו את עולותיו" (שמות כא, א),

בנהרדעא בדקו לה במיאי [היו בודקים אותה במים] שמעבירים את הלהב על המים, ואם היה נוצר מעין חריץ במים הריהו סימן לפגימה. **רב ששת בדק לה בריש לישניה** [היה בודק אותה בקצה לשונן]. **רב אחא בר יעקב בדק לה** [היה בודק אותה] בחוט השערה, שהיה מעביר על הסכין לראות אם הוא נתקל בפגימה. **כסורא אמרי** [אמרן]: **בישראל אכלה**, בישראל לבדקה [את הבשר הסכין אוכלת, הבשר יבדוק אותה]. **שיש לבדוק את הפגימה בבשר דווקא**, כגון בקצה הלשון (או בקצה האצבע), שהרי החשש היא שמה תפגום בבשר. **אמר רב פפא: צריכא** [צריכה] הסכין בדיקה אבישראל ואטופרא ואתלתא רוחתא [על הבשר ועל הצפורן, ועל שלוש רוחות], שיבדוק את חוד הסכין, וגם את שני צידיה, שמה נפגמה הסכין מן הצד, ועוקץ בולט ממנה וקורע את הסימנים. ובענין זה מסופר, **אמר ליה רבינא לרב אשי**, אמר לן [לרנן] **רב סמא בריה של רב משרשיא משמך**, דאמרת ליה משמיה [שאמרת לו משמחן] של **רבא: צריכא** [צריכה] הסכין בדיקה אבישראל ואטופרא ואתלתא רוחתא [על הבשר ועל הצפורן ועל שלוש רוחות]. **אמר ליה רב אשי: אבישראל ואטופרא אמרי** [על הבשר ועל הצפורן אמרת]. ואתלתא רוחתא לא אמרי [ועל שלוש רוחות לא אמרת]. אלא די שיבדוק את החוד. **איכא דאמרי** [יש שאומרים] שכן השיב רב אשי: **אבישראל ואטופרא ואתלתא רוחתא אמרי** [על הבשר ועל הצפורן ועל שלוש רוחות אמרת]. אבל משמיה [משמחן] של **רבא לא אמרי** [אמרת] דבר זה, אלא כהלכה סתם. מסופר, **רבינא ורב אחא בריה של רבא** [בנן] של **רבא הווי יתבי קמיה** [היו יושבים לפני] **רב אשי**, איתו [הביא] **סכין לקמיה** [לפני] **רב אשי לבדקה**, אמר ליה [לרנן] **רב אשי לרב אחא בריה של רבא**: **בידקא** [בדוק אותה], **בדקא אטופרא ואבישראל ואתלתא רוחתא** [בדק אותה על הצפורן ועל שלוש רוחות]. **אמר ליה** [לרנן] **רב אשי: רב כהנא שכך צריך לבדוק**. ואילו **רב יימר אמר: אטופרא ואבישראל צריכא** [על ציפורן ועל בשר צריכה בדיקה]. **אתלתא רוחתא לא צריכא** [על שלוש רוחות אינה צריכה]; **וטעם הדבר: מי האם** [לא אמר ר' זירא אמר שמואל: ליבן סכין ומיד שחט בה — שחיטתו כשרה, ואין לחשוש שהוושט נפגם מן הכויה והבהמה נעשית טריפה קודם החיתוך, מפני שחידודה החיתוך בחוד הסכין קודם לכויה שגורם ליבונה; וקשיא לן [והיה קשה לנן]: **האיכא** [הרי יש] **הצדדין של הסכין שהם גורמים לכויה**! ואמרינן [ואמרנן] כתשובה לכך: **בית השחיטה מרווח רוחו** [מתרווח], כשמותח את הצואר והותך, ולכן אין צידי הסכין נוגעים בו. ולפי זה, **הכא נמי** [כאן גם כן]. לענין החשש מפגימה שיש בצידי הסכין, יש לומר כי בית השחיטה מרווח רוחו [מתרווח], ולכן צידי הסכין אינם נוגעים בו.

ב **אמר רב הונא בר רב קטינא אמר רבי שמעון בן לקיש**, שלש פגימות הן, שיש להן שיעור אחד: **פגימת עצם בפסח**, שנאמר: "ועצם לא תשברו בו" (שמות יב, מו). **פגימת אוזן בכבור בהמה**, כדי להחשיבו כבעל מום שאינו ראוי להקרבה, ומותר לכהן לשוחטו בכל מקום ולאכול. **וכן פגימת מום בשאר קדשים**. **ורב חסדא אמר: אף פגימת סכין של שחיטה**. ושואלים: **ואיך [האזנן]**, ר' שמעון בן לקיש, מדוע לא מנה זאת? **ובשיבים: בענייני חולין לא קא מייירי** [אינו עוסק] אלא רק בקדשים. והוסיף: **וכולן, כל הפגימות הללו, שיעור פגימתן כדי שיעור פגימת המזבח**, שאם היה נפגם כך לא היה ראוי להקרבה.

ממש בלא פגימה, דבכמה מקומות לא חיישינן אם נחתך ממנו הבשר או העצם.

ואין לפרש שהכוונה שזובח (ישחט) ממש על גבי המזבח, שהרי אין זובחים (שוחטים) על המזבח עצמו, אלא "עליו" ענינו — כשהוא נמצא בשלמותו (רש"י, עפ"י זבחים נ"א, א), ויש שכתבו כי דין זה נלמד ממה שנאמר "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'" (דברים כ, ו), ו"עליו" מלמד רק שכל הקרבנות נשחטו בשעה שהיה פגום פסולים הם (רשב"א בשם תוס').

אורח ההלכה

צריכא בדיקה אבישראל ואטופרא ואתלתא רוחתא בדיקת הסכין כיצד? מוליך את הסכין ומביאה על בשר אצבעו, ואחר כך מוליכה ומביאה משלוש רוחותיה, שהם פיה ושני צדדיה על ציפורן, ובודק שלא יהיה בה כל פגם, כדברי רב פפא ורב אשי ועוד. ויבדוק לאט ובכוונה הלב, שלא יפנה לבו לדברים אחרים. וצריך לשנות לצפורן אחרת אחר שבדק קצת. שמה נפגמה בחודה של הסכין, ולא ירגיש בפגימה שבצדדים. ולא יבדוק שני צדי הסכין ביחד, אלא כל אחד בפני עצמו. (רמב"ם שחיטה פ"א הכ"ג. שו"ע יו"ד יח, יב. רמ"א ובהגהה).

פגימת עצם בפסח השובר עצם בפסח הרי זה לוקה. והרמב"ם לא הביא מה שנאמר כאן בשיעור הפגימה, וכן יש מי שאומר שמתחייב דווקא על שביירה גמורה (במאירי). (רמב"ם ספר קרבנות הלכות קרבן פסח פ"א ה"א).

פגימת אוזן בכור שיעור פגימת אוזן הבכור, כדי לעשות את הבכור בעל מום ולשחטו, הוא בכדי שתחגור בה הצפורן (דווקא בסחוס, אבל בעור אינו מום). כדברי רש לקיש. ואין מתיריים את הבכור אלא על פי מומחה. ובזמן הזה שאין מומחים, הוא נשחט על פי שלושה בני הכנסת (חכמים) קצת ואינם בקיאים כל כך) אינו נשחט אלא במום מובהק, ולכן צריך שיהיה הפגם ניכר, שהוא יותר מחגיגת הצפורן. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ב ה"א. שו"ע יו"ד ש"ט, ב).

פגימת מום בקדשים בהמה שנפגם סחוס אוננה כדי שתחגור הצפורן — הריהו פסולה להקרבה, ואם אירע הדבר בבהמה תמימה של קדשים — תיפדה ותצא לחולין. כדברי ריש לקיש. (רמב"ם ספר עבודה הלכות ביאת מקדש פ"ו ה"ב. שם הלכות אסורי מזבח פ"ב ה"ו).

- מסורת הש"ס**
- ה. תנחומא צו יג.
  - ו. (הביטול) תוספתא יבמות פ"ד ט. ברכות מב. ב. שבת נג. א. סג. יבמות קכ. ב. סנהדרין ק. א. שבעות מ. א. — ב. מה. ב. חולין עה. ב. ע"ב. איכ"ב פ"א ו. מדרש תהלים קכ"ט. ז. חולין ח. א.
  - ח. ילק"ש תורה תרמא.
  - ט. ראה ירושלמי פסחים פ"ז הי"א.

גרסות

- בריש לישניה** ובמקורות: **אריש לישניה**.
- ואתלתא רוחתא** בשאלות: **ואתרי גיטני**.
- לקמיה דרב אשי לבדקה** בכתי"מ ועוד: **לקמיה דרב אשי למיבדקה**.
- בידקא** בכתי"מ ובמקורות: **בידקה** ויש בכתי"מ: **זיל בדקה**.
- אטופרא ואבישראל... אטופרא ואבישראל** בכתי"מ ועוד: **אבישראל ואטופרא... אבישראל ואטופרא**.

בדיקת הסכין משלוש רוחות

